

Personlige uddannelsesplaner på tekniske erhvervsuddannelser

– inspiration til udvikling

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Hæftets fire temaer fortæller om:

Eleven og planen

Om hvordan eleverne i dag opfatter og arbejder med deres uddannelsesplan.

Side 4

Information og valg

Om elevernes behov for information om formål og valgmuligheder.

Side 8

Læring og kultur

Om uddannelsesplanen som et redskab til læring og ikke kun til planlægning.

Side 10

Kontaktlæreren – en nøgleperson

Om kontaktlærerens betydning for den enkelte elevs arbejde med uddannelsesplanen.

Side 12

Vi afrunder hvert tema med et "Tænk på..." som rummer forhold som evalueringen viser at det er særligt vigtigt at være opmærksom på.

Evalueringen bygger på bl.a. selvevalueringer fra i alt 17 afdelinger fordelt på otte skoler og besøg på eller seminarer med skolerne der inkluderede samtaler med elever, lærere og skoleledere. Der er også gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt elever og lærere. En ekspertgruppe har haft det faglige ansvar for vurderinger og anbefalinger, mens en projektgruppe på EVA har haft ansvaret for evalueringens metode.

Inspiration til udvikling

Inspiration

Danmarks Evalueringsinstitut, EVA, offentliggjorde i oktober 2003 en rapport om de personlige uddannelsesplaner på de tekniske erhvervsuddannelsers grundforløb.

De personlige uddannelsesplaner blev med Reform 2000 et centralt element i uddannelsesforløbet. Uddannelsesplanerne skal sikre sammenhæng mellem den enkelte elevs interesser, evner og læringsbehov og så elevens faktiske uddannelsesforløb. Den enkelte elev skal sammen med en kontaktlærer udforme en personlig uddannelsesplan der beskriver det individuelle uddannelsesforløb som eleven planlægger.

Uddannelsesplanen er ikke kun et redskab til planlægning, men også en læreproces for eleven. Arbejdet med planen skal hjælpe eleven til at udvikle evner som at sætte sig mål, at planlægge og at lære – kompetencer som er nødvendige og nyttige på arbejdsmarkedet i dag.

Evalueringen har undersøgt hvad man på skolerne gør for at iværksætte projektet med de personlige uddannelsesplaner, hvordan man arbejder med uddannelsesplanerne, og hvad arbejdet betyder for elevernes uddannelsesforløb.

Kulturforandring skal bane vej

Projektet med uddannelsesplanerne er ambitiøst og derfor også en stor udfordring for skolerne. En vigtig forudsætning for at eleverne

kan arbejde med og få udbytte af deres uddannelsesplan, er at de har reelle valgmuligheder, både når det gælder fag og niveau. En anden nødvendig forudsætning for arbejdet med uddannelsesplanerne er kulturforandring; det er vigtigt at skolens kultur stemmer overens med tankegangen bag uddannelsesplanerne. På mange skoler betyder det ændringer i fx lærer- og elevrollen og i undervisningen.

Konkrete ideer til skolens arbejde

Hæftet her giver nogle konkrete bud på hvordan ledere og lærere i deres daglige arbejde kan forandre skolens kultur så den stemmer overens med ideerne bag uddannelsesplanen.

Fire temaer

Hæftets næste sider er delt op i fire temaer der indeholder resultater og hovedpointer fra evalueringen. De fire temaer kan læses i den rækkefølge de står skrevet, eller hver for sig hvis du er særligt interesseret i ét tema.

Hæftet er tænkt som en inspirationskilde til udvikling af arbejdet med uddannelsesplanerne. Det kan fx fungere som grundlag for debat lærerne imellem på pædagogiske dage på skolen, men hæftet kan også være udgangspunkt for mere uformel erfaringsudveksling mellem afdelingens lærere.

God læselyst, EVA.

Uddannelsesplaner

Mindst en femtedel af eleverne har ikke eller ved ikke at de har en uddannelsesplan

En tredjedel af elever og lærere mener at eleverne kun i ringe grad har gavn af arbejdet med planerne.

Eleverne er blevet spurgt om hvordan de synes arbejdet med uddannelsesplanerne går. Deres svar tyder på at der stadig er et godt stykke vej før arbejdet med uddannelsesplanerne for alvor bliver en del af skolernes hverdag.

Når mindst en femtedel af eleverne svarer at de ikke har eller er ikke klar over at de har en uddannelsesplan, er det tydeligt at mange elever ikke arbejder aktivt med uddannelsesplanen i deres dagligdag.

Cirka en tredjedel af de elever der ved at de har en uddannelsesplan, mener at planen næsten ikke hjælper dem. Det samme vurderer en tredjedel af lærerne. Men samtidig siger over halvdelen af eleverne at uddannelsesplanen er en støtte for dem. Især de elever der har været til forholdsvis få afgangsprøver i folkeskolen, har glæde af arbejdet med den. For disse elever er planen en stor hjælp til at træffe uddannelsesvalg.

Tre fjerdedele af de elever der er klar over at de har en uddannelsesplan, synes at arbejdet med den sørger for at der tages hensyn til deres ønsker. Mange af dem mener også at planen får dem til at tænke over hvad de vil med deres uddannelse, og at den gør dem opmærksomme på deres stærke og svage sider. Omkring halvdelen af disse elever synes at planen styrker deres lyst til at gennemføre uddannelsen.

Der er altså mange elever der har glæde af at arbejde med uddannelsesplanen, men der er samtidig en stor gruppe elever der endnu ikke har et ordentligt udbytte af uddannelsesplanen.

Forskellige elever – forskellige behov

Eleverne på de tekniske skoler er meget forskellige, og de har varierende behov og forventninger til arbejdet med uddannelsesplanen. Der er fx forskel på den afklarede og den uafklarede elev, og der er forskellige elevprofiler på de enkelte afdelinger, ligesom afdelingerne er

præget af forskellige kulturer på lærersiden.

Det er derfor vigtigt at skolen udvikler et fælles system for arbejdet med uddannelsesplaner der er så fleksibelt at det kan rumme forskellene på både afdelings- og elevniveau. Skolen skal opstille milepæle og succeskriterier der kan tilpasses den enkelte elevs niveau og behov. Skolen bør også arbejde med at udvikle uddannelsesplaner der er mindre skriftlige i formen da skriftligheden uden tvivl er en barriere for nogle elever.

Forventningsklemme

Mange elever mener at selve ideen om en personlig uddannelsesplan er god. Men de kan ikke altid genkende ideen i deres dagligdag.

Også lærerne bakker op om ideen bag uddannelsesplanen, og de synes at planens forskellige formål er vigtige. Men der er stor forskel på lærernes vurdering af hvor vigtige formålene

er, og så deres vurdering af om arbejdet med planen i praksis lever op til formålene.

Som arbejdet med uddannelsesplanerne fungerer nu, befinder mange lærere og elever sig altså i en slags "forventningsklemme". De hører om ideerne med uddannelsesplanen, men oplever at virkeligheden ser temmelig anderledes ud. Der er med andre ord et stykke vej fra hverdagen på skolen til tankerne bag uddannelsesplanen.

Tænk på...

- at skolen skal arbejde med at tilgodese elevernes forskellige behov
- at opstille milepæle og succeskriterier for arbejdet med uddannelsesplanen der er tilpasset den enkelte elev eller elevtype
- at udvikle uddannelsesplaner der er mindre skriftlige i deres form.

Uddannelsesplaner

Eleverne er blevet spurgt:

Synes du at arbejdet med uddannelsesplanen... (i %)

	I høj grad eller nogen grad	I ringe grad eller slet ikke
sørger for at der bliver taget hensyn til dine ønsker?	74	17
får dig til at tænke over hvad du vil med din uddannelse?	70	26
gør dig opmærksom på hvad du er god til, og hvad du skal være bedre til?	68	26
får dig til at forstå hvad du skal have ud af de forskellige fag/moduler?	63	31
gør dig bedre til at vælge uddannelse?	57	34
styrker din lyst til at gennemføre din uddannelse?	56	36

Lærerne er blevet spurgt:

Hvor vigtige er forskellige formål med uddannelsesplanerne? (i %)

	Meget vigtigt eller vigtigt	Ikke vigtigt eller mindre vigtigt
At tage hensyn til elevernes forudsætninger og ønsker	83	10
At styrke elevens motivation for at gennemføre	76	16
At styrke elevens evne til at vælge uddannelse og specialer	76	18
At kvalificere elevens valg af fag og moduler	75	18
At lære eleven at lære	72	20

I hvilket omfang bidrager arbejdet med planerne til de forskellige formål? (i %)

	I høj grad eller nogen grad	Slet ikke eller i ringe grad
At tage hensyn til elevernes forudsætninger og ønsker	59	31
At styrke elevens motivation for at gennemføre	51	39
At styrke elevens evne til at vælge uddannelse og specialer	56	36
At kvalificere elevens valg af fag og moduler	53	38
At lære eleven at lære	45	46

Hver femte elev synes formålet med uddannelsesplanen er uklart

To tredjedele af lærerne mener at eleverne mangler information om formålet med uddannelsesplanen

To tredjedele af lærerne synes ikke at eleverne får nok information om mulighederne for påbygning.

Elevernes forståelse af formålet med uddannelsesplanen er vigtig for at få arbejdet med planen til at fungere bedre. Det er den information som eleverne får om deres valgmuligheder også.

Formålet skal være klart for eleverne

Der er en stor gruppe elever der synes formålet med uddannelsesplanen er uklart. De opfatter uddannelsesplanen som et værktøj til blot at registrere oplysninger om fx hvilke fag de har gennemført, og som en oversigt over hvad de skal nå. Planen er for dem et stykke uvedkommende papir, og de forbinder den slet ikke med at sætte sig mål, træffe valg og reflektere.

Over halvdelen af lærerne mener også at mange elever har svært ved at forstå formålet med uddannelsesplanen, og at eleverne ikke får til-

strækkelig information om det at arbejde med planen.

Eleverne skal lære at bruge planen

For at eleverne kan få ordentligt udbytte af at arbejde med uddannelsesplanen, skal de først lære at bruge den. Det kan man ikke forvente at eleverne kan når de begynder på grundforløbet. Det er altså nødvendigt at eleverne bliver undervist i at arbejde med deres uddannelsesplan.

Som det er nu, er det ofte den enkelte kontaktlærer der har ansvaret for at eleven får tilstrækkelig information om arbejdet med uddannelsesplanen, og elevens udbytte af arbejdet bliver altså meget personafhængigt. Skolen bør derfor tage initiativer til at sikre at alle elever får undervisning i at arbejde med uddannelsesplanen både inden starten på uddannelsen og undervejs i forløbet.

Mere information

Eleverne savner information både om uddannelsen generelt og om deres valgmuligheder. Fx fortæller nogle elever at det først er efter at de har valgt, at de er blevet klar over andre valgmuligheder, mens andre siger at de fx ikke vidste at grundforløbets længde kan varieres.

Der er behov for mere information om forskellige fag og moduler, men også om at fagene/modulerne kan tages på forskellige niveauer. Desuden er det vigtigt at det bliver klart for eleverne at man kan vælge påbygning, især for de elever der har fået merit. Det er helt tydeligt at hvis eleverne ikke oplever at de har valgmuligheder, så giver arbejdet med uddannelsesplanen heller ikke mening for dem.

Det er også vigtigt for eleverne med bedre information om konsekvenserne af forskellige

valg på uddannelsen. Eleverne har brug for en kortlægning af deres muligheder og af hvilke veje der fører hvorhen.

Tænk på...

- at formålet med uddannelsesplanen skal gøres klart for den enkelte elev
- at eleverne skal undervises i at bruge uddannelsesplanerne
- at eleverne skal have tilstrækkelig information om deres valgmuligheder – også om påbygning
- at det skal være tydeligt for eleverne hvilke veje der fører hvorhen
- at der skal være en fælles procedure der sikrer at alle elever får den nødvendige information om og undervisning i at arbejde med uddannelsesplanen.

46 % af lærerne mener at arbejdet med planen ikke bidrager væsentligt til at eleverne bliver bedre til at lære

32 % af lærerne mener at det efter reformen i høj grad er blevet anderledes at være lærer.

Registrerings- eller læringsværktøj?

Der er stor forskel på hvordan eleverne oplever arbejdet med uddannelsesplanen. For nogle virker planen som en påklistret ramme eller et afkrydsningskema der blot indeholder faktuelle oplysninger. De udfylder måske en plan når de begynder på skolen, men arbejder ikke med den igen. For disse elever fungerer uddannelsesplanen altså som et værktøj til registrering eller som en oversigt over hvor langt man er nået i et allerede fastlagt forløb. I tråd hermed opfatter mange lærere i højere grad planen som et middel til at tage hensyn til elevernes ønsker end som et værktøj til fx at styrke elevernes evne til at vælge og lære.

Andre elever oplever til gengæld uddannelsesplanen som et redskab der hjælper dem til at sætte sig individuelle mål og overveje måder at nå målene på, til løbende at evaluere hvordan det går og til at blive mere afklaret om forskellige forhold.

I stedet for kun at bruge uddannelsesplanen som et registreringsværktøj bør skolen også fokusere på uddannelsesplanen som et læringsredskab der kan træne eleverne i at vurde-

re deres egne kompetencer og derfra sætte sig mål og træffe valg. Planlægningsværktøjet Elevplan rummer et stort potentiale, og der er udbredte forventninger til systemet. Men da arbejdet med uddannelsesplanen i høj grad handler om den proces og de overvejelser der ligger bag den fysiske plan, skaber Elevplan ikke i sig selv de nødvendige kulturforandringer.

Kulturforandring

For at arbejdet med uddannelsesplanerne kan komme til at fungere optimalt, er det afgørende hvilken kultur der findes på skolen. Det er meget vigtigt at skolekulturen stemmer overens med tankegangen bag uddannelsesplanerne. Skolen skal altså selv arbejde ud fra de nye tanker og ideer så de bliver en naturlig del af skolekulturen. Der er tale om en kulturforandring der bryder med den traditionelle lærer- og elevrolle, og som kræver nye måder at tænke på; skolen selv skal være en lærende organisation.

Elevernes arbejde med uddannelsesplanen er præget af kulturen på de enkelte afdelinger og af den enkelte kontaktlærers formidling af ideen med planen. Skolen bør sikre at der er systematisk erfaringsudveksling mellem afde-

Læring

lingerne så afdelingerne lærer af hinanden, og så skolen udvikler en overordnet fælles linje.

Fælles forståelse

Undersøgelsen viser at afdelinger der er nået vidt i processen med kulturforandringen, bl.a. er kendetegnet ved at have formuleret et klart og konkret formål for arbejdet med uddannelsesplaner. De har skabt en fælles forståelse blandt både elever, lærere og ledere af hvad arbejdet med planerne indebærer og kræver. Og så har afdelingerne procedurer for systematisk udveksling af erfaringer med arbejdet.

Skolens egen uddannelsesplan

Netop fordi indførelsen af uddannelsesplanen kræver kulturforandring, er det en opgave der tager lang tid. Det er vigtigt at skolen har en overordnet plan og opstiller trinvis og konkrete mål for processen. Målsætningerne skal være synlige for alle – både ledere, lærere og elever. Målene skal kunne evalueres, og ledelsen skal sikre at skolen følger op på erfaringerne.

Uddannelsesplanen som pensum

En af tankerne bag uddannelsesplanen er at det man lærer ved at arbejde med planen, er vig-

tige kompetencer i sig selv. Ideen er at eleven skal blive bedre til at overveje muligheder, finde egne styrker og svagheder samt træffe og begrunde valg. Arbejdet med uddannelsesplanen kan derfor ses som en del af pensum – altså som en del af det eleverne skal lære mens de er på uddannelsen. Derfor bør arbejdet med planen indgå som en del af selve undervisningen. Og eleverne bør få tilbagemeldinger på arbejdet med planen ligesom de får tilbagemeldinger på andre skoleopgaver.

Tænk på...

- at uddannelsesplanen også skal være et middel til læring og ikke kun et redskab til registrering
- at arbejdet med uddannelsesplanen skal være en naturlig del af skolens kultur
- at skolen selv bør arbejde med den arbejdsform og tankegang der ligger bag uddannelsesplanen
- at arbejdet med uddannelsesplanen skal være en del af pensum som eleverne får tilbagemeldinger på.

Kontaktlæreren – en nøgleperson

81 % af eleverne er tilfredse med deres kontaktlærer på grundforløbet

24 % af eleverne synes de har for få samtaler med deres kontaktlærer.

Kontaktlæreren er en vigtig person både for den enkelte elev og for iværksættelsen af arbejdet med uddannelsesplanerne generelt. Størstedelen af eleverne på de tekniske erhvervsskoler siger at det betyder meget for dem at have en kontaktlærer. Og langt de fleste elever er tilfredse med kontakten til deres kontaktlærer på grundforløbet. Undersøgelsen viser dog at der stadig er områder hvor skolerne skal gøre en indsats.

Forskellige opfattelse af kontaktlæreren

Elevernes opfattelser og oplevelser af kontaktlæreren varierer. En gruppe elever ser kontaktlæreren som en klasselærer der hjælper dem til at holde fast i deres uddannelse, og det er nogle af eleverne glade for. Andre elever opfatter kontaktlæreren som én der kontrollerer hvortil de er nået i deres uddannelse.

Undersøgelsen viser at eleverne mener at de især taler med kontaktlæreren om fremtidsplaner og om deres deltagelse i undervisningen, mens deres sociale forhold fylder mindre i samtalen. Næsten halvdelen af eleverne siger dog at valg af fag og moduler ikke indgår i deres samtaler med kontaktlæreren.

Undersøgelsen viser samtidig at kontaktlærerne synes at indholdet i samtalerne især handler om elevens opnåede resultater og om personlige forhold. Elevernes valgmuligheder, fremtidsplaner og læringsstile fylder ifølge lærerne mindre i samtalen.

Opgaver og indhold kan præciseres

Da kontaktlærernes funktion opfattes forskelligt blandt flertallet af lærere og elever, er det en god idé at skolens ledere og lærere præciserer kontaktlærerens arbejdsopgaver både i forhold til uddannelses- og erhvervsvejlederen og i forhold til den uddannelsesansvarlige leder. Det vil også give mulighed for fælles forståelse af kontaktlærerens opgaver.

Hjælp til at planlægge og lære

Samtidig skal kontaktlærerne være bevidste om at samtalen med eleven er undervisning, og at uddannelsesplanen er en læreproces. Der skal være plads til at være faglig vejleder og give eleven hjælp til at vælge, begrunde valg, planlægge og lære. Kontaktlæreren skal ikke kun registrere elevens fag og resultater. De sociale, kontrollerende og disciplinerende forhold må ikke optage hele samtalen.

Kontaktlæreren

Bliv godt rustet til opgaven

Lærerne føler sig generelt godt rustede til opgaven som kontaktlærer. En tredjedel af lærerne mener dog at den traditionelle lærerrolle ikke umiddelbart er gearret til arbejdet som kontaktlærer, og at kontaktlærerfunktionen kræver udvikling af nye kompetencer hos lærerne. Kontaktlærerne har først og fremmest behov for koordineret erfaringsudveksling. De efterspørger også viden om samtaleteknik, om Elevplan, om andre fag end deres eget og om elevernes reelle valgmuligheder.

Ledelsen skal tage initiativ til udvikling af lærernes kompetencer; de skal frem for alt sikre en koordineret og systematisk erfaringsudveksling.

Eleverne ønsker hyppige samtaler

To tredjedele af eleverne synes at antallet af samtaler med kontaktlæreren er passende, mens en fjerdedel synes at der er for få samtaler. Næsten ingen elever synes der er for mange samtaler. Generelt ønsker eleverne at møde deres kontaktlærer ofte.

Det er en god idé at planlægge kontaktlærertiden så eleven regelmæssigt møder sin kon-

taktlærer og arbejder med sin uddannelsesplan; nogle møder skal være obligatoriske mens andre kan være frivillige.

Tænk på...

- at indholdet i samtalen skal udvikle elevens kompetencer til at træffe valg, reflektere og lære
- at kontaktlæreren i højere grad skal fokusere på læring og faglighed end på at disciplinere eleven, kontrollere resultater eller tale om sociale forhold
- at lærerne har brug for at udvikle nye kompetencer fx gennem kurser i samtaleteknik og koordineret erfaringsudveksling
- at skemalægge kontaktlærertiden så eleven regelmæssigt møder sin kontaktlærer og arbejder med sin uddannelsesplan
- at præcisere kontaktlærerens arbejdsopgaver så skolen som helhed får en fælles opfattelse af kontaktlærerens rolle.

Hvilken betydning mener lærerne at kontaktlærerfunktionen har? (i%)	Stor eller nogen betydning	Lille eller ingen betydning
For at hjælpe uafklarede elever	91	6
For at støtte svage elever	80	16
For at skabe tryghed og sammenhæng i uddannelsesforløbet	79	19
For at fastholde eleven på uddannelsen	79	19
For at sikre stærke elever større udfordringer	56	39

Undersøgelsen viser at lærerne mener at kontaktlæreren har størst betydning for de sociale forhold og mindre betydning for at sikre at de stærke elever får udfordringer der passer til deres individuelle behov og evner.

Ideer

Tænk på...

For at sikre at eleverne får gavn og glæde af arbejdet med uddannelsesplanen, er det vigtigt:

- at eleverne forstår formålet med uddannelsesplanen og får tilstrækkelig information om deres valgmuligheder
- at skolen udvikler en fælles procedure der sikrer at alle elever får undervisning i at arbejde med uddannelsesplanen
- at arbejdet med uddannelsesplanen tager hensyn til elevernes forskellige behov
- at skolen udvikler uddannelsesplaner der er mindre skriftlige i deres form
- at planen bliver brugt som redskab til både læring og registrering
- at arbejdet med uddannelsesplanen er en del af pensum som eleverne får tilbagemeldinger på
- at arbejdet med uddannelsesplanen er en del af skolens kultur
- at kontaktlærertiden er skemalagt og regelmæssig
- at kontaktlæreren fokuserer mere på elevens læring end på at disciplinere eleven, kontrollere resultater eller tale om sociale forhold
- at kontaktlærerne udvikler kompetencer, udveksler erfaringer og får viden om systemet i erhvervsuddannelserne.

Listen giver et overblik over de vigtigste forhold i arbejdet med uddannelsesplanerne. Den er – som resten af hæftet – tænkt som inspiration til de tekniske erhvervsskoler.

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55.3
DK-2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11
E eva@eva.dk

www.eva.dk

Vil I læse mere?

EVA håber at hæftet vil inspirere til fortsat udvikling af arbejdet med uddannelsesplanerne på de tekniske erhvervsskolars grundforløb.

På EVA's hjemmeside kan man læse mere om evalueringen – www.eva.dk.

Hos danmark.dk kan I bestille hæftet til skolens lærere – enten via netboghandlen på www.danmark.dk eller på telefon 1881; et sæt med 20 styk koster 100 kr. plus forsendelse.

God arbejdslyst, EVA.

ISBN 87-7958-127-7